

КУ «Публічна бібліотека Збараської міської ради»
Відділ інформації, реклами, удосконалення методики і
практики бібліотечної роботи

*Каменяр духу і слова:
сторінками життя і
творчості Івана Франка*

(170 років від дня народження)

*рекомендаційний
біобібліографічний посібник*

Збараж – 2026

УДК 01(477)(092)

Укладачі: Н. Сенчишин, *провідний бібліограф відділу інформації, реклами, удосконалення методики і практики бібліотечної роботи КУ «Публічна бібліотека Збараської міської ради»*
В. Радовська, *зав. відділу інформації, реклами, удосконалення методики і практики бібліотечної роботи КУ «Публічна бібліотека Збараської міської ради»*

Комп'ютерний набір: Н. Сенчишин

Відповідальна за випуск: О. Бойко, *директор КУ «Публічна бібліотека Збараської міської ради».*

К 18 Каменяр духу і слова: сторінками життя і творчості Івана Франка [Текст]: реком. біобібліогр. посіб. / КУ «Публічна бібліотека Збараської міської ради», від. інформ., реклами, удосконалення методики і практики бібл. роботи; уклад.: Н. Сенчишин, В. Радовська. – Збараж, 2026. – 28 с.: фотогр.

Посібник присвячений життю та творчості Івана Франка – видатного українського письменника, поета, публіциста та мислителя. Видання містить матеріали, що висвітлюють його життєвий шлях, літературну спадщину, громадську діяльність і внесок у розвиток української культури.

Рекомендовано широкому колу читачів: бібліотечним працівникам, учням, учителям, студентам та всі шанувальникам творчості Каменяра.

Електронну версію посібника розміщено на веб-сайті КУ «Публічна бібліотека Збараської міської ради»: <http://www.zbarazh-library.com.ua/writen-books.html> .

© Відділ інформації, реклами, удосконалення методики і практики бібліотечної роботи , 2026

© КУ «Публічна бібліотека Збараської міської ради», 2026

Іван Франко народився 27 серпня 1856 року у селі Нагуєвичі Дрогобицького повіту в родині заможного сільського коваля – Якова Франка. Мати – Марія Кульчинська, походила з роду збіднілої шляхти, що належала до герба Сас. Батька не стало у 1865 році, коли Іванові – найстаршому серед дітей (він мав двох братів і сестру), було 9 років. Мати вийшла заміж удруге за Григорія Гаврилика – він добре опікував дітей і Франко упродовж усього свого життя підтримував з ним дружні стосунки, навіть тоді, коли у 1872 році померла і мати, а вітчим одружився вдруге.

У 1862 році шестилітній Іван почав відвідувати початкову школу, де навчали основам математики, читати і писати українською, польською і німецькою мовами. Свої спогади про дитинство і навчання у початковій школі згодом поклав в основу сюжетів оповідань «Грицева шкільна наука», «Олівець», «Schönschreiben», «Отець-гуморист», «Малий Мирон», – які стали перлинами його творчості. У 1864–1867 роках він продовжив навчання в міській школі з німецькою мовою викладання у Дрогобичі, а 1867 року – вступив у Дрогобицьку реальну гімназію імені Франца-Йосифа з польською мовою навчання і закінчив її у 1875 році з похвальним свідоцтвом.

Ще гімназистом Франко виявив свої феноменальні здібності до науки і творчості. Він майже дослівно міг повторити товаришам лекції викладачів, знав напам'ять усього «Кобзаря», домашні завдання з польської мови часто виконував у поетичній формі, читав багато творів європейських класиків, здійснив переклади давньоруського «Слова про Ігорів похід», декілька глав Біблії і творів античних авторів – Софокла і Евріпіда. А ще наполегливо студіював культурологічні, історіософські праці, популярні книжки на природничі теми, почав збирати фольклор і власну бібліотеку, писати вірші, прозу та перші п'єси.

Восени 1875 року Іван Франко вступив на філософський факультет Львівського університету – вивчав, насамперед, класичну філологію та українську мову й літературу. Саме тоді ж почав друкуватися в журналі «Друг». Відомо, що він був активним учасником молодіжних гуртків та громадських організацій, де відбувалися дискусії про проблеми й несправедливість суспільного ладу, і цим привернув до себе увагу поліції.

У 1877 році за чийсь доносом його заарештували й кинули за ґрати. Сам письменник згадував про це так: *«Дев'ять місяців, пробутих в тюрмі, були для мене тортурою. Мене трактовано як звичайного злодія, посаджено між самих злодіїв та волоцюг, котрих бувало в одній камері зі мною по 14–18,... а кілька тижнів я просидів в такій камері, що мала тільки одно вікно, а містила 12 людей, з котрих 8 спало на тапчані, а 4 під тапчаном... я щорана будився, маючи на голові повно снігу, нав'язного з вікна».*

Загалом Іван Франко через свою політично-громадську діяльність був ув'язнений австрійською владою 4 рази: у 1877, 1880, 1889 і 1892 роках. Після першого арешту «неблагонадійного» студента виключили з університету, перед ним закрили двері деякі наукові та літературні товариства.

І. Франко з сім'єю

Поновити на деякий час навчання в університеті Франкові вдалося лише на деякий час у 1878 році. Саме тоді ж він почав тісно співпрацювати з польськими соціал-демократами з газети «Prasa», які активно долучилися до робітничого руху в Галичині. У кінці 1878 року Франко фактично став редактором цього видання.

*З М. Коцюбинським та
В. Гнатюком*

Повну вищу освіту, необхідну для докторату, він завершив лише через 15 років спочатку – в Чернівецькому, а згодом – у Віденському університеті, де захистив дисертацію і здобув ступінь доктора філософії. У 1895 році, після блискучої вступної лекції у Львівському університеті, професорський сенат обрав його на кафедру української та староросійської літератури. Франко радів, що нарешті він зможе скинути з себе «ярмо панщини» – так він називав обов'язкову роботу в польських газетах для шматка хліба для себе і сім'ї, – і цілком присвятити себе науковій діяльності та літературній творчості. Однак галицький намісник граф Казимир Бадені не допустив до затвердження у професури людини, яка «тричі сиділа у в'язниці».

Матеріальна скрута змушувала письменника на деякий час повертатися в рідні Нагуєвичі. Вдень він важко працював по господарству, а вечорами і вночі займався літературною працею. Саме у Нагуєвичач була написана повість «Захар Беркут» у той час, коли 1882 року львівський літературний часопис «Зоря» оголосив конкурс на кращий історичний твір. Іван Франко став переможцем цього конкурсу, створивши повість за шість тижнів. З 1881 по 1885 рік він був співвидавцем часопису «Світ», співробітником газети «Діло» та часопису «Зоря». У 1886 році познайомився з Ольгою Хоружинською, і у травні одружився з нею.

*І. Франко з дружиною Ольгою
Хоружинською*

З 1887 по 1897 рік письменник співпрацював з польською газетою «Kurjer Lwowski». У той же час майже рік працював у часописі «Правда». У 1898 році, на ювілейному вечорі з нагоди 25-річної літературної діяльності, Франко у відповідній промові сказав: *«Двадцять п'ять літ я був тим пекарем, що пече хліб для щоденного вжитку... Яко син селянина, вигодуваний твердим мужицьким хлібом, я почував себе до обов'язку віддати працю свого життя тому простому народові...»*.

*Іван Франко серед членів редакції газети «Kurjer Lwowski».
Фото 1896 р.*

У 1890 році Іван Франко став співзасновником Русько-Української радикальної партії, готував для неї програму, й по 1895 рік видав півмісячник «Народ». Радикальна партія тричі (1895, 1897, 1898) висувала його кандидатуру на виборах до віденського парламенту й галицького сейму, але через маніпуляції адміністрації та провокації ідеологічних і політичних супротивників – без успіху. Коли у 1899 році в Радикальній партії розпочалася криза, Франко разом з представниками правого крила народовців заснував Національно-демократичну партію, а у 1904 році – залишив активну участь у політичному житті, зосередившись на літературній та науковій роботі.

У 1899 році за активної участі І. Франка було створено «Українсько-Руську Видавничу Спілку у Львові». У «малій» серії спілки вийшло 117 книжок, а у «великій» – понад 150 книжок української та закордонної літератури. З 1898 по 1901 рік і з 1903 по 1912 рр. – він очолював філологічну секцію та етнографічну комісію при Науковому товаристві імені Тараса Шевченка, був співредактором журналу «Літературно-науковий вісник».

Починаючи з 1908 року у письменника, виснаженого кількома ув'язненнями й важкою працею, стан здоров'я значно погіршився, однак він продовжував працювати – писав нові твори, їздив по Галичині й Буковині, зустрічався зі своїми земляками, записував народні пісні, читав лекції. Сорокарічний ювілей літературної праці Франка у 1913 році відзначала вся Україна. Святування відбулися також у тих куточках світу, де була дієвою українська діаспора.

Через складні сімейні обставини (несподівано) помер його молодший син Андрій, велика батьківська надія. З розпуки і важкого психічного розладу від тієї непомірної втрати дружина потрапляє до психіатричної лікарні, надії на її одужання не було ніякої. Два інших сини воювали: Тарас – у війську Українських січових стрільців, Петро літуном - на Австрійському фронті, дочка Анна через війну «застрягла» в Києві, ніяк не могла повернутися через бойові дії до Львова від рідні) Великий Каменяр залишається сам, як перст у величезній хаті. За ним приглядає шістнадцятилітній племінник Василько Франко – син брата Захарія, який просто таки випадково заглянув до дядька і змушений був залишитися біля німецького родича. Але його старань виявилось замало для одужання знаменитого літератора і філософа. Тому друзі письменника, одного зимового вечора приводять поета до шпиталю Українських січових стрільців. Казати б, поміж люди, аби прислуга притулку могла нагодувати відомого філософа, мислителя, приглянути за ним, підлікувати. Поставити на ноги, бо вже надто зле він почувався. ван Якович потрапляє до ласкавих, турботливих людей. Керуючою шпиталем була Ірина Домбчевська, тридцятилітня дружина доктора права, фахового захисника української мови Романа Домбчевського. ані Ірина громадська

активістка, журналістка, організатор шпиталю і його розпорядник. Турботлива жінка і матір. До нестями залюблена в поезію Івана Франка. І тут таке щастя, не просто знати, спілкуватися з всесвітньо відомим українцем, потурбуватися про його. На поміч собі в опікуни поета Ірина Домбчевська гукає молоду медсестру Софію Монджейовську.

З тих трепетних часів опікунства Ірини Домбчевської та Софії Монджейовської за Іваном Франком у шпиталі Українських січових стрільців початку 1916 року залишилася ось ця рідкісна світлина. У центрі столу сидить хворобливий Іван Якович, поруч з ним (по праву руку) управителька притулком Ірина Домбчевська, а Софійка Монджейовська стоїть за спиною в керуючої шпиталем.

Практично від Різдва 1916 року і до останніх хвилин життя Івана Яковича Франка (27 травня 1916 р.), Софійка, яку ще в шпиталі люб'язно звали Зонею, невідлучно знаходиться поруч з вічним революціонером. Вона його очі, вуха. І, звичайно ж, клопітлива медична берегиня.

Процесія на похороні Івана Франка

28 травня 1916 року обірвалось життя видатного письменника. Газети багатьох країн у своїх некрологах рознесли цю сумну звістку по всьому світі. Кількатисячне урочисте прощання з Іваном Франком відбулося на Личаківському цвинтарі Львова. У 1933 році на його могилі був встановлений відомий пам'ятник, на якому Франко-каменярь «лупає сю скалу».

Творчий доробок

Творчий доробок Івана Франка за підрахунками науковців нараховує більше 8 тисяч творів та наукових праць, написаних ним українською (більшість текстів), польською, німецькою, російською, болгарською, чеською мовами – загальним обсягом понад 100 томів. За життя письменника окремими книгами і брошурами вийшло понад 220 видань, у тому числі більш, ніж 60 збірок його оригінальних і перекладних творів різних жанрів.

Найвідоміші твори: поетичні збірки «З вершин і низин», «Зів'яле листя», поема «Мойсей», повість «Захар Беркут», драма «Украдене щастя» – увійшли до програми з української літератури середньої школи.

У поетичному доробку Франка близько півтисячі окремих ліричних і ліро-епічних творів з урахуванням перевиданих. Частина з них була опублікована в 11 збірках за життя поета. Перший вірш – «На Великдень 1871 року», присвячений батькові, не зберігся.

Перші друковані вірші («Моя пісня» і «Пісні народні») з'явилися 1874 року у львівському студентському журналі «Друг» під псевдонімом «Джеджалик». Найвідоміші поетичні твори: «З вершин і низин» (1887 і 1893) – збірка поезій, насичена молодечим романтизмом та соціалістичними ідеями, «Зів'яле листя» (1886) – збірка інтимної лірики, «Мій Ізмарagd» (1898) – збірка поезій, написаних за мотивами стародавніх притч, легенд, повчань, що містилися у давньоруських рукописних творах, філософська ліро-епічна поема «Мойсей» (1905) – про пророка, невизнаного своїм народом. Головною ідеєю цього твору є заклик повірити у свій народ, клич – позбутися рабської психології й будувати нове щасливе життя.

Продовжуючи свої думки, висловлені у поемі «Мойсей», Франко у тому ж році опублікував у Літературно-науковому віснику «Одвертий лист до галицької української молодезі», у якому закликав: *«Ми мусимо навчитися чути себе українцями – не галицькими, не буковинськими українцями, а українцями без офіціальних кордонів. І се почуття не повинно у нас бути голою фразою, а мусить вести за собою практичні консеквенції... Здобуйте знання, теоретичне й практичне, гартуйте свою волю, виробляйте себе на серйозних, свідомих і статечних мужів, повних любові до свого народу і здібних виявляти ту любов не потоками шумних фраз, а невтомною, тихою працею. Таких мужів потребує кожда нація і кожда історична доба, а вдвоє сильніше буде їх потребувати велика історична доба, коли всій нашій Україні перший раз у її історичнім житті всміхнеться хоч трохи повна горожанська і політична свобода».*

У Франка-прозаїка нараховується 10 романів і повістей та близько 150 творів малої прози – повісток, оповідань, новел, нарисів, образків, казок, ескізів, етюдів, які об'єднано у 19 прижиттєвих збірок. Ці художні твори він творив трьома мовами: українською, польською та німецькою й перекладав українською ті, що були написані спершу чужими мовами. Серед «знакових» прозових творів – соціально-психологічні романи, повісті та психологічні новели: цикл «Борислав», «Воа constrictor», «Борислав сміється», «Перехрестні стежки», «На дні», «Захар Беркут», «Сойчине крило».

Про свою прозу історичної тематики, зокрема, «Захар Беркут» письменник писав так: *Повість історична – се не історія. Історикові ходить передовсім о вислідження правди, [...] фактів, натомість повістяр користується тільки історичними фактами для [...] вполчення певної ідеї в певних живих, типових особах... Праця історична має вартість, коли факти в ній представлені докладно і в причиновім зв'язку; повість історична має вартість, коли її основна ідея зможе зайняти сучасних живих людей, то значить, коли сама вона жива й сучасна. Представлення давнього громадського життя нашої Русі єсть, безперечно, таким предметом живим, близьким до сучасних інтересів. [...] В деталях я позволив собі доповнювати історичний скелет поетичною фікцією. Головна основа взята почасти з історії (напад монголів і їх ватажок Пета), а почасти з переказів народних (про потоплення монгольської ватаги і ін.). Дієві особи зрештою видумані, місцевість списана по можності вірно».*

Для найменших читачів Франко написав майже п'ятдесят казок, двадцять із них увійшли до збірки «Коли ще звірі говорили». Вони з'явилися у творчості Івана Франка саме тоді, коли письменник став батьком і писалися для власних дітей – Андрія, Тараса, Петра і Анни. Згодом ці твори були надруковані у дитячому журналі «Дзвінок» та вийшли окремими виданнями. Створюючи твори для дітей, письменник майстерно й широко використовував українську народну творчість – казки, байки, пісні про звірів, відтворював картини народного побуту та звичаїв, а у мові героїв застосовував дотепний жарт, яскраві й

мудрі приказки, часто уїдливі, насмішкуваті, народні звертання, фразеологізми.

Франко збагатив українську літературу п'єсами на історичну тематику, драматичними поемами-казками, сатиричними комедіями. У листі до А. Кримського від 26 серпня 1898 року він писав: «...скажу Вам, що драма – моя стародавня страсть. Ще в гімназії я писав історичні драми, а будиши студентом університету, виставив був навіть одну драму на аматорськiм спектаклі».

Вершиною Франка-драматурга є соціально-психологічна драма з елементами трагедії «Украдене щастя» (1891–1893), в якій він висвітлив моральні, духовні та соціальні проблеми свого часу. П'єса була написана на конкурс, що його оголосив Львівський крайовий виділ 1891 року, і відзначена 2-ю премією. А у газетній рецензії після прем'єри драми написали: «П'єса Франка, хоч і її скасував комітет і потім поліційна цензура, зробила могутнє враження. І ми сміливо можемо твердити, що в українській драматичній літературі вона займе видатне місце. Про це можна судити з того сприйняття, яке вона мала серед громадськості...».

У творчій спадщині Івана Франка значне місце посідає перекладацький доробок. Він стверджував, що «переклади чужомовних творів, чи то літературних, чи наукових, для кожного народу є важним культурним чинником, а передача чужомовної поезії, поезії різних віків і народів рідною мовою, збагачує душу цілої нації, присвоюючи їй такі форми і вирази чуття, яких вона не мала досі, будуючи золотий міст розуміння і спочування між нами і далекими людьми, давніми поколіннями».

Працю над перекладами Франко почав ще гімназистом старших класів. Загалом він знав 14 мов: польську, німецьку, грецьку, латинську, старослов'янську, чеську, російську, французьку, англійську, болгарську, угорську, італійську, їдиш й працював як перекладач до останніх днів свого життя. Франкові переклади охоплювали твори, написані їх авторами у період від III—II тис. до н. е. – аж до початку XX ст. Найбільша кількість перекладів (75) – з античної літератури. Останній – стародавня легенда з історії Риму – датовано 13 березня 1916

року. Тексти зазвичай супроводжував своїми історичними та бібліографічними коментарями, а то і цілими розвідками про епоху, коли творив той чи інший автор, про значення твору для світової літератури тощо.

У своїй творчій діяльності письменник використовував близько сотні псевдонімів і криптонімів: Руслан, Невідомий, Іван Живий, Не-Геофраст, Один з молодіжи, Один з русинів міста Львова, Non severus, Vivus та багато інших. За широту енциклопедичних знань сучасники називали його «академія в одній особі», а за соціалістичні погляди – «великим Каменярем» і «вічним революціонером». А ще Івана Франка називають «титаном праці». Поет Євген Маланюк свого часу писав: *«Свідомо чи несвідомо, з власного пересвідчення чи з чужого голосу, але кожен, почувши ім'я Франка, здійсмає шапку незалежно від свого місця народження. Тут діє інстинкт величі»*.

Літературний здобуток Івана Франка – це ціла епоха в українському письменстві. Літературознавча праця Івана Франка сприяла розвитку української літератури, а його переклади презентували українському читачеві найкращі досягнення світової культури. На сьогодні він вважається одним з п'яти українських письменників, яких номінували на здобуття Нобелівської премії з літератури. В архіві Шведської академії зберігається документ № 19 за 1916 рік, де Франко вказаний за № 4. Вірогідність, що Іван Франко стане володарем цієї премії, була високою, але смерть письменника цьому завадила.

10 цікавих фактів про Івана Франка

- Відзначався колосальною працездатністю. За 40 років активного творчого життя кожних два дні виходив новий твір письменника (вірш, новела, повість, роман, монографія тощо), щороку видавав 5-6 книжок. Став

першим професійним українським письменником, який не мав державної роботи, а заробляв написаним.

- Навчаючись у гімназії, виявляв феноменальні здібності: міг майже дослівно переказати розповідь вчителів на заняттях. Тоді ж зібрав величезну бібліотеку з понад 500 томів. Був скромним і неговірким, сидів на останній парті, мало спілкувався з однолітками. У п'ятому класі гімназії під час уроків, які вважав нецікавими, читав Шекспіра в німецькому перекладі. Брався перекладати Гомера, Софокла, Горація, «Слово о полку Ігоревім».
- У 1893 р. захистив у Відні докторську дисертацію. Знав 14 мов. Писав твори не лише українською, а й польською, німецькою, іншими мовами. Перекладав українською із 48 мов, у тому числі східних. Сучасники називали його «академія в одній особі».
- Іван Франко – перший український політик. Співзасновник першої української політичної партії – Русько-Української радикальної партії (1890) і її перший голова (до 1898-го).
- Попри широко рекламований радянською критикою ярлик атеїста, Іван Франко залишався глибоко віруючою людиною. Хоча до церковних догм ставився критично. Виріс у побожній родині, досліджував Святе Письмо, співав при службі Божій, товаришував із галицькими священиками, мав приятні стосунки з митрополитом Андрієм Шептицьким. Його переклад біблійної «Книги Буття» досі залишається найбільш точним перекладом цієї частини Біблії українською мовою.
- Останні 7 років мав паралізовану праву руку, через що довелося писати лівою або диктувати твори помічникам.
- Помер 28 травня 1916 р. на чужих руках – сини були в армії, дочка в Києві, дружина в лікарні. Через бідність і

нестачу грошей на окрему могилу ховали його в чужій вишиваній сорочці в «позиченій» ямі на шість домовин. Лише через 10 років Франка перепоховали в окремій могилі.

- Номінувався на здобуття Нобелівської премії з літератури. У 1916 р. референт Королівської академії наук мав зробити доповідь Нобелівському комітету про вагомість вкладу українця в літературу. Однак премію вручають восени і прижиттєво. Франко помер за кілька місяців до можливого тріумфу.
- Син Івана Франка Петро став одним із засновників «Пласту», а згодом – сотником Легіону УСС.

Маловідомий всесвіт Івана Яковича Франка

Неймовірно плідний митець зі спадком понад 6000 творів

* Іван Франко – ну дуже плідна творча особистість. Тільки-но уявіть: він автор понад 6000 творів. Серед них 10 поетичних збірок, 50 поем, 10 творів великої прози й більше 3000 публіцистичних статей і наукових праць із різних галузей знань. А чи знаєте ви, звідки родом фраза «А-ба-ба-га-ла-ма-га»? І ні, це не просто назва сучасного українського видацтва. Це фраза зі знаменитого Франкового оповідання «Грицева шкільна наука», злиті до купи слова «А баба галамагає». Тобто, верзе дурниці, каже нісенітниці.

Майстер сарказму і автор анекдотів, про які ходили легенди

* Іван Франко знаний як влучний жартівник. Він умів дотепно розповісти про що завгодно. Одного разу навіть вийшов зі

скрутної ситуації, розборонивши бійку і запропонувавши бешкетникам надиктувати лайки до нотатника. Син Франка — Тарас — згадував: «В життю серед родини тато також говорив залюбки жартом, сипав каламбурами і сміявся безжурно». А син Петро оповідав, як батько давав 10-20 сотиків зі словами: «На, пропий на яблука».

Ось кілька саркастичних цитат від улюбленого нами класика:

☺ Франка часто питали, коли ж він устигає так багато читати: «Ви ж самі так багато пишете!» Він відповідав на повному серйозі: «А я не читаю книжок. Я їх нюхаю!»

☺ Коли композитор Микола Лисенко зустрів автора «Вічного революціонера», то обійняв його зі словами: «Франко — це святий!» — «Н-но, хіба турецький!» — з тихим сміхом відповів йому Франко, натякаючи на свої вічні нестатки (турецький святий — голий, босий, бідний).

☺ Якось сходознавець Агатангел Кримський умовляв Франка вивчати арабську мову: «При вашому великому інтересі до арабських казок і при ваших філологічних здібностях Вам піде це не тяжко. У нас немає нікого, хто міг би перекласти з оригіналу «Тисячу й одну ніч». Франко відповів: «Мій дорогий друже! Я не можу собі дати ради з моїми власними ночами, а Ви хочете дати мені ще тисячу арабських»

Дві домівки Франка

* Завдяки батьковому ремеслу Франки були заможною родиною. Про це свідчить садиба в Нагуєвичаях: крита соломною велика курна хата, вікна якої виходили у двір з господарськими будівлями — коморами, оборою, кузнею, стодолю, стайнею та двома борогами. За нарисом «Моя вітцівська хата», який написав Франко за три роки до смерті, відтворено зовнішні прикмети буття ковальської родини у нинішньому музеї-садибі.

Друга домівка Франка — вілла на Софіївці, збудована 1902 року за проектом архітектора Мартина Заходного. Частину коштів на купівлю ділянки Франкові зібрала громадськість до 25-літнього ювілею творчості.

Завжди носив вишиванку

* За спогадами сучасників, Івана Франка найчастіше можна було побачити вбраного у вишиванку. Вишивану сорочку він носив і в будні, і на свята. Мав цілу колекцію! А понад усе вполювався бойківські узорі. Саме він першим одягнув вишиту сорочку з класичним європейським костюмом, започаткувавши нову моду. Коли читав відкриту лекцію на право викладання у Львівському університеті, виключно одягнув вишиванку і фрак.

Франчата: одного із синів Франка знищила радянська влада, а донька так і не повернулася додому через війну

* Тридцятирічний Іван Франко у 1886 році одружився із двадцятирічною Ольгою Хоружинською, донькою титулярного радника. Подружжя виховало чотирьох дітей. Найстарший син **Андрій** спершу виконував обов'язки Франкового секретаря. Переїнявши наукові зацікавлення батька, був його першим помічником у праці, коли тому паралізувало руки. І супроводжував тата в поїздках, хоча сам був кволий і немічний, адже хворів на епілепсію. Помер Андрій раптово, уві сні, перед Великоднем.

Другий син письменника — **Тарас** цікавився античністю, написав «Нарис історії римської літератури» і був одним із фундаторів спортивного руху в Галичині. З 1950 року мешкав у Києві, завідував бібліотекою Івана Франка в Інституті літератури ім. Т. Шевченка.

Син **Петро** — автор понад 30 запатентованих винаходів з обробки та переробки молока, праць зі спортивної тематики,

укладач хіміко-технологічного словника. Автор спогадів, повістей і оповідань про батька. 28 червня 1941 року евакуйований зі Львова й пропав безвісти. Імовірно був знищений радянськими спецслужбами.

Наймолодша донечка Франка — **Анна**. Коли мама і тато захворіли, саме Анна перейняла всі домашні клопоти. Але влітку 1914 року поїхала гостювати до Києва — і з того часу не змогла повернутися додому: війна поставила свої кордони. Померла в Канаді, в Торонто, у притулку для літніх людей імені Івана Франка.

Любитель грибів із картопелькою, мінеральних вод і булочок

* Сучасники згадували, що Іван Франко був невибагливий у їжі. Серед улюблених страв — присмажені гриби з молодою картоплею. Снідав кавою з булочками. Обідні страви, які любляв — овочева юшка чи бульйони. Найчастіше пив мінеральні води та чай, у ті часи не дуже поширений на Галичині. У Франкові іменини випікали пиріг, на якому тонким тістом писали «ТАТО».

В дитинстві ловив вужів і гадюк, а на «тихе полювання» ходив із ціпком

* Поет і письменник просто обожнював блукати лісовими стежками. «В той ліс як часто я літав думками, коли було нестерпно між людьми» — писав Франко у поемі «Лісова ідилія». Цікаво, що в гімназійну пору Іван Франко дуже любив ловити в лісі лиликів, хрущів, вужив та гадюк для зооколекції професора Івана Верхатського. Та й персонажі Франкових казок – мешканці лісів. Згадаймо лишень спритного Лиса Микиту, який з усіх несприятливих обставин виходить переможцем. А на дозвіллі Іван Якович любляв ходити до лісу на «тихе полювання» на гриби. «Він добре на них розумівся, розрізняв їстівні, умовно їстівні та отруйні, ще з гімназійних часів знав

їхні назви латиною. «У ліс ходив Іван Якович босоніж, з кошелем в руці, іноді з ціпком» — згадував син Тарас. «Грибів Іван Франко найбільше набирав, бо він завжди пильно дивився в землю», — згадував Іван Яцуляк, шкільний товариш письменника.

Чотири арешти Івана Франка

* Франка ув'язнювали за громадсько-політичну діяльність, яку кваліфікували як соціалістичну пропаганду. Перебування в тюрмах підірвало здоров'я Івана Яковича та стали причиною загострення поліартриту, який став однією з причин передчасної його смерті.

1877 рік

Франків арешт №1

за підозрою в організації таємного гуртка

1881 рік

Франків арешт №2

відсутність паспорта

1889 рік

Франків арешт №3

за звинуваченням у сепаратистських настроях і «шпигунстві»

1892 рік

Франків арешт №4

судовий процес над Франком та Михайлом Павликом за спробу видання соціалістичної літератури.

Любитель ковзанів, санчат і перегонів

* У Франковій родині культивувалося гасло «У здоровому тілі — здоровий дух», і прикладом для дітей був батько, який, окрім ранкових водних процедур, до старості вправлявся з гантелями та любив довгі піші походи. Взимку подвір'я садиби заливали водою — і діти мали ковзанку. На лижах і санчатах з'їжджали з гори вулицею. Навесні влаштовували перегони, ігри та забави. Заохочення до таких розваг переросло в

систематичне заняття спортом. Франкові діти відвідували фізкультурні заняття (руханку) у спортивному товаристві «Сокола-Батька», займалися гімнастикою, фехтуванням та лижварством, грали у футбол і теніс. Тарас і Петро Франки викладали руханку в гімназіях, написали низку праць із тіловиховання та спорту.

Затятий рибалка

* «Ловля риб — моя пристрасть», — казав Франко. На рибалку він ходив із друзями, знайомими, колегами, місцевими селянами, а також зі своєю сім'єю. Найбільше любив ловити рибу сітями і саком — не на вудку, часто хапав її просто руками. Рибальський кошик Франка був багатий і різноманітний: раки, пструги (річкова форель), слижі, бабки, клени, окуні, карасі, плотниці, пересипці, щупаки (щуки), коропа, в'юни-мнюхи, карасі, піскарі, яльці, лящі і навіть головатиці (велика риба з родини лососевих). Зображення риб прикрашали стіни кімнат у його віллі: їх він отримав у подарунок на Краєвій виставці у Львові, яка відбувалась у Стрийському парку 1894 року, оскільки назвав латиною усі види риб.

Каменяр

* Каменяр — ремісник, фахівець із вкладання каменю чи цегли. Це поетичний образ із вірша Івана Франка «Каменярі», написаного влітку 1878 року під впливом споглядання каменярської праці на розі сучасних вулиць Соломії Крушельницької і Каменярів — там укладали бруківку. Сам автор засвідчує про це як про зовнішній поштовх до поетичного узагальнення: «В основі сеї теми лежали конкретні враження робітників, що товкли каміння на дорозі». Перифраза «великий Каменяр» вкорінилася в українському літературознавстві на підставі образу людини, яка «торує шлях» та «лупає скалу».

Видатні люди про І. Я. Франка

«...У важкі часи безправ'я і темряви він був для Західної України і університетом, і енциклопедією, і академією наук, і народним, не затвердженим ніякою монаршою ласкою міністром культури та освіти...»

Павло Тичина

«...Титанічна діяльність Франка відбила національні воління розірваної між імперіями Романових і Габсбургів української землі... Шевченко народив, а Франко виховував українську націю... Він — геніальний поет. Саме як поета ми бачимо його поряд з найвидатнішими світовими майстрами, а в рідній літературі він чи не єдиний має право займати місце на недосяжній височині Шевченка»

Дмитро Павличко

«...Невеликий, хоч сильний мужчина. Велике чоло, сірі, трохи холодні очі, в лініях бороди щось енергійне, уперте ...А заговорить — і вже здивує, як ця невисока фігура росте й росте перед вами, мов у казці. Вам стане тепло й ясно од світла його очей, а його мова здається не словом, а сталлю, що б'є об креміль і сипле іскри. Сильна, уперта натура, яка цілою вийшла з житейського бою!.. ...Тепер ще яскравіше зарисувалася могутня постать Франка і всі його заслуги, ще дорожчим став нам той чоловік... Адже Франків у нас не густо»

Михайло Коцюбинський

«Іван Франко — це розум і серце нашого народу. Це боротьба, мука і передчуття щастя України. України і людськості. ...Франко живе в народній пам'яті як великий Каменярь...»

Максим Рильський

«Франко був дуже точною, старанною людиною. Коли вже щось обіцяв, то виконував сумлінно і вчасно. Працював він багато і плідно, не любив витратити час на пусті балачки. Якщо брався за якусь роботу, то поринав у неї з головою. У вільний же час був ласкавим порадиником, привітним господарем. Дуже помітна прикмета вдачі мого батька була швидкість. Він швидко вирішував будь-яку справу, швидко писав. Ця швидкість поєднувалась у нього з високою якістю, бо до слова він ставився надзвичайно вимогливо».

Тарас Франко, син І. Я. Франка

«Такі люди рідко родяться. Так багато страждань могли винести тільки інтелігенти. І яка гірка б не була історія їх життя, але з любов'ю треба зібрати всі і найдрібніші факти їхнього життя, праці, страждань. Бо йдемо... з печаттю їхнього духу...»

І. Лизанівський, секретар І. Франка

«...Після Шевченка не було в нас такої постаті. Отже не буде в нас перебільшення сказати, що Шевченко і Франко — це насправді ті два могутніх крила, які винесли українське слово, українську культуру на простори світові. Франко стоїть серед тих великих порадиників, мислителів-гуманістів, до яких людство завжди буде звертатись...»

Олесь Гончар

«...Ми не можемо назвати, мабуть, жодної ділянки людського духу, в якій би не працював Іван Франко і в якій він би не був великий...» Павло Загребельний «...Франко — наш найкращий провідник, наш учитель, ясне сонце на українському небі...»

Василь Стефаник

«...Після Шевченка долю поводири національного ідеалу українського народу прийняв І. Франко: це високе покликання гідно і з честю виконав...»

Симон Петлюра

«...Іван Франко своїм впливом, працею і прикладом виховував ціле молоде покоління, яке за його вказівками пішло на новий шлях...» Уляна Кравченко «...Щира, ніколи не удавана скромність цього надзвичайного і найбільшого таланту серед нас усіх».

Іван Труш

Творчість

Франко І. Я. Вибрані статті про народну творчість [Текст] / І. Я. Франко. – Київ : АН УРСР, 1955. – 289 с.

Франко І. Я. Вічний революціонер [Текст] : вибр. поезії / Іван Франко. – Київ : Дніпро, 1969. – 127 с.

Франко, І. Борислав сміється. Захар Беркут [Текст]: повісті / І. Франко. – Львів: Каменярь, 1990. – 352 с. – (Шкільна бібліотека).

Франко, І. Великий каменярь; Проза та драматургія Івана Франка [Текст]: навчальний посібник / І.Я. Франко. – Київ: Грамота, 2003. – 672 с. – (Шкільна бібліотека).

Франко, І. Вибрані твори [Текст] / І. Франко. – Харків: Ранок, 2009. – 318 с. – (Українські класики).

Франко, І. Вибрані твори [Текст] / І.Я. Франко. – Львів : Каменярь, 1977. – 253 с.

Франко І. Захар Беркут: Образ громадського життя Карпатської Русі в XIII віці [Текст] / І. Я. Франко. – Київ : Дніпро, 1979. – 155 с.

Франко, І. З вершин і низин [Текст]: поезії, поема / І. Франко. – Київ : Веселка, 1992. – 189 с. – (Перша книжка генія)

Франко, І. Захар Беркут [Текст] : роман / І.Я. Франко. Чернігівка / М. Костомаров. – Київ : Український Центр духовної культури, 1994. – 322 с. – (Український історичний роман).

- Франко, І. Захар Беркут**[Текст]: образ громад. життя Карпат. Русі в XIII ст. / І. Франко. – Київ: Дніпро, 1979. – 155 с.
- Франко, І. Земле моя, всеплодющая мати...** [Текст]: вірші, оповідання, казки / І. Франко. – Київ: Веселка, 2000. – 398 с. – (Шкільна бібліотека)
- Франко, І. Зібрання творів : у 50 т.** [Текст] / І. Франко. – Київ : Наук. думка, 1976-1986.
- Франко, І. Лель і Полель** [Текст] сучасна повість: пер. з пол. / І. Франко. – Київ: Веселка, 2005. – 198 с. : іл.
- Франко, І. Мойсей; Перехресні стежки** [Текст]: поема, повість / І.Я. Франко. – Київ : Наукова думка, 2001. – 384 с. – (Б-ка школяра).
- Франко, І. Оповідання** [Текст] / І. Франко. – Львів: Каменяр, 1979. – 309 с. – (Бібліотека «Карпати»).
- Франко, І. Оповідання. Борислав сміється** [Текст]: повість / І. Франко. – Київ: Дніпро, 1989. – 620 с. – (Бібліотека української класики «Дніпро»).
- Франко, І. Перехресні стежки** [Текст]: Лірика / І. Франко. – Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2010. – 366 с. – (Шедеври на всі часи): іл.
- Франко, І. Під України єднаймося прапор!** [Текст]: вибр. твори / І. Франко. – Київ: Країна Мрій, 2009. – 751 с. – (Бібліотека школяра)
- Франко, І. Поезії. Мойсей. Украдене щастя** [Текст] : поема, драма з сіл. життя в 5 д. / І. Франко. – Київ: Дніпро, 1989. – 567 с. – (Бібліотека української класики «Дніпро»).
- Франко, І. Сонети** [Текст] / І. Франко. – Київ : Дніпро, 1984. – 119 с.
- Франко, І. Украдене щастя** [Текст] / І. Франко. – Харків : Фолю, 2013. – 155 с. – (Шкільна бібліотека української та світової літератури).
- Франко, І. Україно, моя сердечна нене!** [Текст]: вірші та поеми / І. Франко. – Київ: Велес, 2007. – 190 с. – (Класика української літератури).
- Франко, І.Я. Мойсей. Перехресні стежки** [Текст]: поема, повість / І. Я. Франко. – Київ: Наук. думка, 2001. – 381 с. – (Бібліотека школяра).

На шпальтах газет і журналів

Абліцов, В. Задля слави України : Іван Франко претендував на Нобелівську премію разом із Р. Роланом, А. Франсом, П. Галдосом, Г. Брандесом... і ще 46-ма номінантами [Текст] / В. Абліцов // Літературна Україна. – 2010. – 11 берез. – С. 8.

Амеліна, О. Ритмомелодика поезій збірки І. Я. Франка «Зів'яле листя» [Текст] / О. Амеліна // Вивчаємо Українську мову та літературу. – 2013. – № 12. – С. 7-13.

Баняс, В. Маловідомий Іван Франко [Текст] / В. Баняс // Молодь України. – 2011. – 9 груд. – С. 14

Веремійчик, О. Людина рідкісного і надзвичайного глибокого таланту [Текст] / О. Веремійчик // Українське Слово. – 2018. – 24 серп.-6 верес. (№ 33-34). – С. 10.

Грицай, Л. Драматургія Івана Франка [Текст] / Л. Грицай // Українська мова й література в сучасній школі. – Українська мова й література в сучасній школі. – 2013. – № 12. – С. 56-61.

Голець, І. Літературознавча і публіцистична діяльність Івана Франка [Текст] / Голець // Дивослово. – 2019. – № 6. – С. 10-14.

Корнійчук, В. Золоті пропозиції поезії Івана Франка [Текст] / В. Корнійчук // Слово і час. – 2014. – № 8. – С. 81-93.

Павличко, Д. «Іван Франко – Мойсей українського народу» / Д. Павличко // Літературна Україна. – 2018. – 13 верес. – С. 6 – 7.

Скрипник, Л. Іван Франко – велетень думки і праці / Л. Скрипник // Українська мова і література в школі. – 2014. – № 3. – С. 28-33.

Ушкалов, Л. Франкові каменярі [Текст] / Л. Ушкалов // Україна молода. – 2013. – 26 верес. – С.12.

Цимбалюк, В. Не впізнаний нами Франко [Текст] / В. Цимбалюк // Слово Просвіти. – 2016. – 12-18 трав. (ч. 19). – С. 9.

Чоп, Г. Маловідомий Франко [Текст] / Г. Чоп // Українське Слово. – 2016. – 20-26 квіт. (№ 16). – С. 12.

Сторінками Інтернет- видань

Горобець, О. Останні роки життя Івана Франка [Електронний ресурс] / О. Горобець, М. Комариця, Б. Тихолоз // SPADOK. – Електрон. текстові та граф. дані. – [Україна], 2016. – Режим доступу: <https://spadok.org.ua/ivan-franko/ostanni-roky-zhyttya-ivana-franka>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 19. 04. 2026.

Іван Франко: коротка біографія [Електронний ресурс] // Освіта. UA. – Електрон. текстові та граф. дані. – [Україна], [?]. – Режим доступу: <https://osvita.ua/school/biography/90994/>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 19. 04. 2026.

Франко Іван Якович [Електронний ресурс] // Вікіпедія. Вільна Енциклопедія. – Електрон. текстові та граф. дані. – [Україна], 2026. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Франко_Іван_Якович, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 19. 04. 2026.

Іван Франко, який вас здивує: жартівник, журналіст, рибалка і спортсмен [Електронний ресурс] // Освіторія. – Електрон. текстові та граф. дані. – [Україна], [?]. – Режим доступу: <https://osvitoria.media/experience/ivan-franko-yakyj-vas-zdyvuye-zhartivnyk-zhurnalist-rybalka-i-sportsmen/>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 19. 04. 2026.

Іван Франко [Електронний ресурс] // Видавництво Старого Лева. – Електрон. текстові та граф. дані. – [Україна], [?]. – Режим доступу: https://starylev.com.ua/old-lion/author/ivan-franko?srsItd=AfmBOop0Aj4HO5uqv5cprnbHGbWJRyn3kxpyrBU9UaCksnw_ohjUE3YUU, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 19. 04. 2026.

Морі, Є, Іван Франко: 13 фактів до дня народження ідейного архітектора української нації [Електронний ресурс] / Євгеній Морі // Суспільне. Культура. – Електрон. текстові та граф. дані. – [Україна], 2021. – Режим доступу: <https://susplne.media/culture->

[/58388-ivan-franko-13-faktiv-do-dna-narodzenna-idejnogo-arhitekтора-ukrainskoi-nacii/](#), вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 19. 04. 2026.

Іван Франко: біографія та цікаві факти з життя письменника [Електронний ресурс] // На урок . – Електрон. текстові та граф. дані. – [Україна], [?]. – Режим доступу: <https://naurok.ua/student/blog/-ivan-franko-biografiya-ta-cikavi-fakti-z-zhittya-pismennika>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 19. 04. 2026.

Франко Іван Якович [Електронний ресурс] // УкрЛіб . – Електрон. текстові та граф. дані. – [Україна], [?]. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=1754>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 19. 04. 2026.

Гресь, В. Цікаві факти з життя Івана Франка [Електронний ресурс] / Валерія Гресь // Вгору. – Електрон. текстові та граф. дані. – [Україна], 2016. – Режим доступу: https://vgoru.org/novini/tsikavi-fakty-z-zhyttia-ivana-franka?gad_source=1&gad_campaignid=23005040121&gbraid=0AAAABAp6m8tccdMK47eiPUjCUP30H5Fkt&gclid=CjwKCAj, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 19. 04. 2026.

Іван Франко [Електронний ресурс] // Наш формат . – Електрон. текстові та граф. дані. – [Україна], [?]. – Режим доступу: https://nashformat.ua/authors/ivan-franko-books?srsltid=AfmBOoqO9EftCMvZY-qudZFaO_A1mOPn3sXiSEwON-grlAMszR8W72uG, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 19. 04. 2026.

Зміст

Біографія І. Франка	6
Творчий доробок.	9
10 цікавих фактів про Івана Франка	13
Маловідомий всесвіт Івана Яковича Франка.....	15
Видатні люди про І. Я. Франка	21
Творчість	23
На шпальтах газет і журналів	25
Сторінками Інтернет-видань	26